

Plan zjednoczenia Europy z 1464 roku leży w polskim archiwum

To nie legenda: pierwszy szczegółowy projekt zjednoczenia Europy powstał w 1464 roku, a jego pełny odpis przechowuje warszawskie Archiwum Główne Akt Dawnych.

Pięćset sześćdziesiąt lat przed dzisiejszymi debatami o federacji ktoś już to wszystko wymyślił – sejm narodów, wspólny sąd, głosowanie większością. A ślad tej historii leży w Warszawie.

Król, który wyprzedził epokę

Jerzy z Podiebradów zasiadł na czeskim tronie w 1458 roku jako władca wybrany, nie odziedziczony – i jako husyta, którego katolicka Europa traktowała podejrzliwie, a papieństwo otwarcie zwalczało. Zagrożony klątwą i izolacją, a z drugiej strony patrzący na postępy Turków po upadku Konstantynopola, zrobił rzecz zdumiewającą: zamiast prosić o łaskę Rzymu, zaproponował Europie nowy porządek.

Co było w dokumencie

Traktat – po łacinie *Tractatus pacis toti christianitati fiendae*, czyli „o ustanowieniu pokoju w całym chrześcijaństwie” – powstał w latach 1462–1464 w kręgu królewskiego doradcy Antonia Mariniego. Czyta się go dziś jak zarys organizacji międzynarodowej: stały sejm państw członkowskich, wspólny sąd rozstrzygający spory między władcami, zakaz wojen wewnątrz związku i wspólna obrona przed zagrożeniem z zewnątrz. Decyzje miały zapadać większością głosów – na tę zasadę Europa musiała potem czekać do drugiej połowy XX wieku.

Kraków w centrum planu

Twórcy projektu wiedzieli, że bez Jagiellonów nic z tego nie będzie. Kazimierz Jagiellończyk władał największym organizmem politycznym ówczesnej

Europy – i to na jego dwór, obok Budy i Paryża, skierowano zabiegi poselstwa. W Krakowie projekt nazwano po prostu „traktatem pokoju” i przyjęto go z zainteresowaniem, choć król ostatecznie – jak niemal wszyscy adresaci – wybrał bezpieczniejsze umowy dwustronne.

Właśnie tą drogą tekst trafił do polskiej kancelarii królewskiej. Odpis wpisany do ksiąg Metryki Koronnej przetrwał wieki i leży dziś w Archiwum Głównym Akt Dawnych w Warszawie – tom XI, strony 578–587. Pierwszy plan zjednoczenia Europy jest częścią polskiego dziedzictwa państwowego.

Dlaczego się nie udało

Papież Pius II widział w związku świeckich władców zamach na własne zwierzchnictwo – i topił projekt, zanim zdążył okrzepnąć. Ludwik XI przyjął czeskie poselstwo uprzejmie, podpisał traktat o przyjaźni i odmówił reszty. Dwa lata później Jerzy był obłożony klątwą, a przeciw niemu ogłoszono krucjatę. Król, który zaproponował Europie wieczny pokój, resztę panowania spędził na wojnie.

Co z tego wynika dziś

Dwie rzeczy. Po pierwsze: idea zjednoczonej Europy nie przyszła do nas z Brukseli – jej najstarszy zapis od pięciuset lat leży w Warszawie, a jej pierwszymi adresatami byli nasi królowie. Po drugie: projekt upadł dokładnie na tym, na czym europejska jedność potyka się do dziś – każdy chciał korzyści wspólnoty, nikt nie chciał oddać kawałka swobody ruchów. Pytanie z 1464 roku

wciąż czeka na odpowiedź; zmieniło się tylko to, że dziś znów zadaje je cała Europa.

Wszystkie pytania →

CZĘSTE PYTANIA

Gdzie dokładnie znajduje się rękopis?

W Archiwum Głównym Akt Dawnych w Warszawie, w księgach Metryki Koronnej (tom XI, strony 578–587). To piętnastowieczny odpis projektu, który dotarł na dwór Kazimierza Jagiellończyka.

Co proponował projekt z 1464 roku?

Związek państw europejskich ze stałym sejmem, rozstrzyganiem sporów przez wspólny sąd, zakazem wojen między członkami i wspólną obroną. Decyzje miały zapadać większością głosów – pięćset lat przed UE.

Kim był Jerzy z Podiebradów?

Królem Czech w latach 1458–1471, wybranym, a nie odziedziczonym. Jako husyta był solą w oku papieżstwa – i częściowo dlatego szukał oparcia w sojuszu świeckich władców Europy.

Jaką rolę odegrała Polska?

Kluczową w planach twórców: poselstwo zabiegało o Kazimierza Jagiellończyka, jednego z najpotężniejszych władców epoki. Kraków projekt przyjął życzliwie, ale ostatecznie wybrał umowy dwustronne.

Dlaczego projekt upadł?

Zablokował go papież, któremu związek świeckich władców odbierał zwierzchność, a Ludwik XI przedłożył własne interesy nad wspólne. Zabrakło tego, czego zabrakło Europie jeszcze wiele razy: zaufania.

ŹRÓDŁA

- AGAD, Metryka Koronna, t. XI, s. 578–587 (odpis Tractatus pacis)
- Jiří Kejř (ed.): The Universal Peace Organization of King George of Bohemia (1964)
- Wikipedia/geschichtsquellen.de: Tractatus pacis toti christianitati fiendae
- Literatura o misji Antonia Mariniego i dworze Kazimierza Jagiellończyka